

J. S. Bach: *Meinen Jesum laß ich nicht* (BWV 124)

Cantate 124 is de laatste van zeven (!) nieuwe cantates die Bach schreef voor de periode van nauwelijks twee weken tussen Kerstmis 1724 en 7 januari 1725, de eerste zondag na Epifanie (Driekoningen): achtereenvolgens de BWV-nummers 91 (25 december), 121 (26 december), 133 (27 december), 122 (31 december), 41 (1 januari), 123 (6 januari) en 124. Het moeten - qua premières - Bachs drukste weken in zijn drukste seizoen ooit zijn geweest; hij was doende om - liefst binnen een jaar - voor alle ruim 60 zondagen van het kerkelijk jaar een cantate te componeren op basis van een voor die zondag voorgeschreven kerklied (koraal) volgens een volstrekt eigenzinnig model, waarbij hij niet op oudere composities kon terugvallen. Van het betreffende koraal handhaafde hij de tekst van het eerste en laatste couplet voor een openingskoor en een slotkoraal, terwijl zijn librettist de overige coupletten parafraseerde tot recitatief- en ariateksten.

BWV 124 is dus zo'n koraalcantate, op basis van Christian Keymanns lied *Meinen Jesum laß ich nicht* uit 1658. Keymann schreef zijn tekst ter nagedachtenis aan de politiek weinig succesvolle keurvorst Johann Georg (1585 - 1656) die Sachsen niet wist te behoeden voor de teisteringen van de Dertigjarige Oorlog. "Meinen Jesum laß ich nicht" was zijn zinspreuk. Niet alleen eindigen alle zes coupletten van Keymanns lied met dit motto (zie onder), ook de beginwoorden van de achtereenvolgende coupletten vormen deze leuze terwijl het laatste couplet een acrostichon is op de naam van de vorst: de regels beginnen met de initialen van **Johann Georg Churfürst Zu Sachsen**. De melodie is van Andreas Hammerschmidt.

Bachs compositie omvat evenveel delen als Keymanns koraal coupletten heeft, maar bij zijn herdichting van de vier midden-coupletten tot twee recitatief/aria-paren heeft Bachs tekstdichter, op zoek naar barokke dramatiek en piëtistisch realisme, zich - naar vorm noch inhoud - veel aangetrokken van de oorspronkelijke tekst, en ook geen moeite gedaan een relatie te leggen met de evangelietekst voor deze eerste zondag na Epifanie, het levendige verhaal van Jozef en Maria die hun zoon Jezus ineens kwijt zijn, om ten slotte te ontdekken dat deze in de tempel wijsheden zit uit te wisselen met Joodse geleerden. De cantatetekst conformeert zich aan de algemene strekking die aan dat verhaal werd verbonden: de Christen mist en zoekt Jezus zoals de ouders hun zoon.

In het openingskoor **(1)** vormt een onverstoortbaar doorlopend concert voor

hobo d'amore en strijkers de verbindende schakel onder en tussen de zes vocale passages waarin het koor de - zoals gebruikelijk ongewijzigde - tekst van het eerste koraalcouplet voordraagt. Gesteund door een koperblazer, waarschijnlijk een *tromba da tirarsi* (schuiftrompet), zingt de sopraan de koraalmelodie als *cantus firmus* in lange noten, aangepast aan de driekwartsmaat. De begeleidende koorstemmen harmoniseren de melodie tamelijk eenvoudig, homofoon en transparant; wel plegen zij de tekst nog eens te herhalen op de lange slotnoot van de sopraan. Op het "als een klit aan hem hechten" (*kleben*) kleven de begeleiders aan hun unisono slotnoot. Alleen wanneer de koorbas op *so erfordert meine Pflicht* het gepunteerde ritme van de strijkers eenmaal overneemt ontstaat de enige muzikale verbinding tussen zangers en instrumentalisten.

Met zijn *secco*, slechts door continuo begeleid recitatief **(2)** betuigt de tenor Christus zijn aanhankelijkheid; het abstracte *Ich* uit de oorspronkelijke koraaltekst is hier uitgewerkt tot *Leib und Leben* en bloed dat door hart en aderen vloeit.

Met dezelfde instrumentale bezetting als **(1)** ontstaat in tenoraria **(3)** een dubbelconcert voor tenor en hobo d'amore, met dien verstande dat ieder over eigen muzikaal materiaal beschikt. De totale tekst, die metrisch identiek is aan de oorspronkelijke koraaltekst en ook de karakteristieke slotregel omvat, wordt in zijn geheel driemaal doorgenomen; er is dus geen afwijkend middendeel. In de strijkersbegeleiding domineren de onverbiddelijke, sidderende en striemende akkoorden op elke eerste tel die onmiskenbaar de *harte Todesschlag*, *Furcht* en *Schrecken* in beeld moeten brengen; zij wijken slechts nu en dan voor een diatonisch loopje naar beneden waarin we de noten van het motto *Meinen Jesum laß ich nicht* herkennen. Daartegenover handhaven de lieflijke lange lijnen van de hobo een troostvolle atmosfeer. De tenor maakt een gekwelde indruk; zijn partij maakt wilde sprongen over ongebruikelijke (*harte*) intervallen: reeds in zijn eerste maten een verminderde septiem en een - duivelse - overmatige kwart. De sfeer benadert die van het *Ach, mein Sinn* (nr 13 uit de Johannes-Passion): beide tenoraria's staan in fis-klein en een 3/4-maat met een gepunteerd ritme. De doodsangst lijkt tot driemaal toe overwonnen wanneer hobo en tenor op de woorden *Ich lasse* in sext-parallelle bewegen, terwijl de *Todesschlag* van de violen even ontbreekt. Eveneens tot driemaal toe handhaaft het continuo zich twee maten lang, betrouwbaar op eenzelfde noot bij de woorden *tröstet sich die Zuversicht*.

Het - als **(2)** - slechts *secco* gezette recitatief voor de bas **(4)** wordt ingekleurd

met enkele *schwere* en *schmerzliche* harmonieën, en een expressief loopje op *Lauf*.

Ook het duet (5) voor alt en sopraan wordt alleen door continuo begeleid, wat hier het afzien van wereldse pracht en praal zou kunnen illustreren. Ondanks de 'strenge' canonische inzetten van de vocalisten is door de dansante 3/8-maat het overheersend affekt toch meer werelds en haastend dan wereldverzakend (*Entziehe dich!*).

Na het luchthartige en extraverte duet slaat het slotkoraal **(6)** op Keymanns acrostichon-couplet een ingetogener toon aan. We kennen van dit zelfde koraalvers nog zes andere, harmonisch verschillende zettingen, waaronder de slotkoralen van de cantates 154 en 157 en van de eerste versie van de Matthäus-Passion (Deel 1), maar allemaal hebben ze een in achtste noten 'lopende' bas (alle sprongetjes met doorgangsnooten opgevuld), tengevolge van de centrale woorden *Geh!* en *leiten*.

Eduard van Hengel
www.xs4all.nl/~eduardvh/